

NYT FRA SPROGNÆVNET

MAJ 2024

Dansk
Sprognævn

INDHOLD

Have eller være abdiceret?

I forlængelse af statsministerens proklamation fik Sprognævnet en del spørgsmål om hvilket hjælpeverbum man anvender med *abdicere*: Hedder det *er abdiceret* eller *har abdiceret*?

Danske stednavne i *Retskrivningsordbogen*

Hvilke danske stednavne kommer med i den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen*?

Spørgsmål & svar

- *Abdikation/abdicering*
- Hvor kommer ordet *hysterisk* fra?
- *Skærpet strafzone* eller *skærpet straf-zone*?
- *Grooming*
- Udtalen af *steak*

Have eller være *abdiceret*?

Statsminister Mette Frederiksen proklamerede ved tronskiftet den 14. januar 2024 følgende fra balkonen på Christiansborg: ”Hendes Majestæt Dronning Margrethe den Anden er *abdiceret*”. Burde det have været *har abdiceret*?

OLIVER RIX JOHANNSEN
(f. 2000), er videnskabelig assistent i Dansk Sprognævn.

FORLÆNGELSE AF STATS-MINISTERENS

proklamation fik Sprognævnet en del spørgsmål om hvilket hjælpeverbum man

anvender med *abdicere*: Hedder det *er abdiceret* eller *har abdiceret*? I det følgende udlægger jeg først hovedreglen for hvornår man bruger *være* og *have* som hjælpeverbum, herunder forskellen på transitive og intransitive verber. Dernæst udlægger jeg forskellen på såkaldt teliske og ateliske verber, der er et spørgsmål om telicitet, dvs. målrettethed. Begge dele har nemlig betydning for hvilket hjælpeverbum man bruger. Derefter behandler jeg specifikt verbet *abdicere* og diskuterer hvorfor man finder en del variation ved dette verbum. Afslutningsvis pointerer jeg at det er et område præget af både udvikling og variation, og giver en kort opsummering af hvordan det forholder sig med *abdicere*.

TRANSITIVITET OG TELICITET

Ifølge en grammatisk hovedregel (Hansen 1988: 121) har langt de fleste verber i dansk *have* som hjælpeverbum når de danner præsens perfektum (førnutid, traditionelt blot kaldet perfektum) og præteritum perfektum (førdatid, traditionelt kaldet pluskvamperfektum). Det gælder næsten alle transitive verber, dvs. verber der tager et direkte objekt (genstandsled), fx *De har fortæret kagen*. Når et verbum er intransitivt og dermed ikke tager et direkte objekt, er det betydningen der afgør om man bruger *have* eller *være* som hjælpeverbum (Hansen 1988: 117), mere præcist er det et spørgsmål om telicitet (’målrettethed’).

Intransitive verber der er teliske (dvs. verber

der har et indbygget 'mål' der nås, og implicerer overgang til en ny tilstand), har *være* som hjælpeverbum (Hansen 1988: 117), fx

- (1) Jeg er lige vågnet.
- (2) Forbryderen er forduftet.
- (3) Hunden er død.

Intransitive verber der er ateliske (dvs. verber der ikke har et indbygget 'mål' og ikke implicerer overgang til en ny tilstand), har *have* som hjælpeverbum (Hansen 1988: 117), fx

- (4) Jeg har sovet godt i nat.
- (5) Barnet har grædt det meste af natten.
- (6) Det har sneet hele dagen.

At verberne er ateliske, betyder at verbalhandlingen skal opfattes som en igangværende aktivitet eller proces. De ateliske verber implicerer ikke som de teliske verber en tilstandsændring.

Om et verbum er telisk eller atelisk, kan man teste med adverbialer der betegner varighed, fx *i fem minutter* og *på fem minutter*. Adverbialet med *i* betegner den tid der går med en aktivitet (dvs. varigheden af en atelisk situation), fx *Barnet græd i fem minutter*. Adverbialet med *på* betegner omvendt den tid der går før verbalhandlingens mål er nået (dvs. varigheden af en telisk situation), fx *Hunden døde på fem minutter*. Man kan hverken have **Hunden døde i fem minutter* eller **Barnet græd på fem minutter*. Meningen med sidstnævnte sætning skal desuden ikke forveksles med den der udtrykkes i fx *Barnet kom til at græde på fem minutter*, hvor der går

fem minutter før barnet begynder at græde, og det altså ikke er selve grædehandlingen der varer fem minutter.

En del bevægelsesverber kan både være teliske og ateliske, og her kan man anvende *have* eller *være* alt efter hvilken betydning man sigter til (Hansen 1988: 119, Hansen og Heltoft 2011: 193, 677). Det gælder fx verberne *gå* og *rejse*:

(7) Hun er lige gået.	(telisk)
(8) Hun har gået rundt og ledt efter ham hele dagen.	(atelisk)
(9) Han er rejst til USA.	(telisk)
(10) Han har rejst meget rundt i USA.	(atelisk)

Endelig må det bemærkes at der er en del undtagelser til reglen (Hansen 1988: 118 ff.).

TILFÆLDET *ABDICERE*

Verbet *abdicere* er både telisk og (primært) intransitivt: Det betegner overgang fra én tilstand til en anden, nemlig fra at være regent til ikke at være det, og kan (typisk) ikke tage et direkte objekt. Derfor tager det ifølge hovedreglen *være* som hjælpeverbum:

- (11) Hendes Majestæt Dronning Margrethe den Anden er abdiceret.

En undersøgelse i Sprognævnets aviskorpuser viser imidlertid at formen *have abdiceret* er ret udbredt: 116 tilfælde af *have/har/havde abdiceret* (med 0-3 mellemliggende ord) over for 248 tilfælde af *være/er/var abdiceret* (med 0-3 mellemliggende ord).¹ Slår man op i **Den Danske Ordbog**, oplyses man da også om at man både kan bruge *være* og *have* med *abdicere*.

Den relativt hyppige forekomst af *have* som hjælpeverbum skyldes muligvis afsmitning fra det betydningsmæssigt tilsvarende danske udtryk *frasige sig*. Det danske udtryk kræver til forskel fra det latinske et objekt, og det udløser *have* som hjælpeverbum:

- (12) Hendes Majestæt Dronning Margrethe den Anden har frasagt sig tronen.

Man kan ikke have:

- (13) *Hendes Majestæt Dronning Margrethe den Anden er frasagt sig tronen.

Tilmed viser undersøgelsen i Sprognævnets aviskorpuser at *abdicere*, der ellers er et skoleeksempel på et intransitivt verbum (se fx Hansen og Heltoft 2011: 287), undertiden også anvendes med objekt: "Naruhitos far, den tidligere kejser Akihito, var den første kejser i mere end 200 år, der har abdiceret tronen" (Ritzau, 22. oktober 2019). Dette viser måske endnu tydeligere den mulige afsmitning fra det tilsvarende danske udtryk *have frasagt sig tronen*. Hvis antagelsen om at den hyppige brug af *have* som hjælpeverbum med *abdicere* skyldes afsmitning fra det tilsvarende danske udtryk, er rigtig, vil man ikke forvente at finde *være abdiceret* med et objekt, altså *Hendes Majestæt Dronningen er abdiceret tronen*. Det har ikke været muligt at finde eksempler på *er/var/være abdiceret* med et objekt i Sprognævnets aviskorpus eller ved almindelig googlesøgning, og det kunne tyde på at antagelsen er rigtig.

AFSLUTNING

Brugen af *have* eller *være* som hjælpeverbum er et område præget af både udvikling og variation: Man finder *have* mange steder hvor man ifølge hovedreglen ville forvente *være* (Hansen og Heltoft 2011: 678). Det ser også ud til at *have* trænger frem på bekostning af *være*: Yngre generationer sammenlignet med ældre generationer bruger oftere *have* hvor man if. hovedreglen ville forvente *være* (Laanemets 2017: 238). Og måske alene af disse grunde finder man både *have* og *være* som hjælpeverbum sammen med *abdicere*.

Ikke desto mindre følges hovedreglen i de fleste tilfælde ved *abdicere*, og hovedreglen

¹ En tidligere undersøgelse, hvis resultater blev præsenteret i et opslag på Sprognævnets facebookside, viste at *have* var mere hyppig end *være*, men denne undersøgelse tog ikke højde for mellemliggende ord og dækkede en kortere periode end nærværende undersøgelse.

foreskriver som nævnt at man bruger være som hjælpeverbum med *abdicere* eftersom det er et intransitivt verbum der betegner overgang, altså: *Hendes Majestæt Dronning Margrethe den Anden er abdiceret.*

REFERENCER

Den Danske Ordbog, www.ordnet.dk/ddo.

Hansen, Erik (1988 [1993]). *Rigtigt dansk*. 2. udgave.

København: Hans Reitzels Forlag.

Hansen, Erik og Lars Heltoft (2011 [2019]). *Grammatik over det Danske Sprog*. 2. udgave. Aarhus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.

Laanemets, Anu (2017). The choice of the perfect auxiliary in contemporary spoken Danish. *Acta Linguistica Hafniensia* 49(2), 232-254.

VIDSTE DU ...

... at de fleste initialforkortelser (dvs. forkortelser dannet af begyndelsesbogstaver fra flere ord eller orddele) der er proprier (egennavne), skrives med store bogstaver?

USA, FN, DSB, EU, BT, KFUM, OPEC, FAO, KODA, DMI.

De forkortelser der kan læses som almindelige ord (dvs. ikke blot som en række af bogstaver), kan dog også skrives med stort begyndelsesbogstav alene:

Nato (el. *NATO*), *Unesco* (el. *UNESCO*), *Efta* (el. *EFTA*), *Uefa* (el. *UEFA*).

Du kan læse mere om brugen af store og små bogstaver i forkortelser og lignende i ***Retskrivningsordbogen § 14.***

Danske stednavne i Retskrivningsordbogen

Den nye udgave af *Retskrivningsordbogen*, der udkommer i november i år, vil naturligvis være præget af ændringer i såvel den alfabetiske del som i reglerne. Nogle af de ændringer der optræder i den alfabetiske del, omhandler danske stednavne. Artiklen her beskriver baggrunden for disse ændringer.

MARGRETHE HEIDE-MANN ANDERSEN (f. 1971), er seniorforsker i Dansk Sprognævn.

TEDNAVNEUDVALGET

De danske stednavne der vil være at finde i den nye udgave af *Retskrivningsordbogen*, er primært udvalgt på baggrund af kriterier som Stednavneudvalget har foreslået. **Stednavneudvalget** er et udvalg under Kulturministeriet der fastsætter den officielle retskrivning af danske stednavne. Stednavneudvalget har anbefalet følgende kriterier for hvilke danske stednavne der skal med i *Retskrivningsordbogen*:

- Navne på lande (dvs. *Danmark*) og landsdele (f.eks. *Jylland*, *Nørrejylland* og *Sjælland*) samt større landområder almindeligt kendt under eget navn (f.eks. *Salling*, *Himmerland*, *Odsherred* og *Stevns*)
- Navne på nuværende regioner og kommuner, dog kun selve propriet (altså *Syddanmark*, men ikke *Region Syddanmark*)
- Navne på købstæder (ophævet ved reform i 1970) samt øvrige større byer med over 10.000 indbyggere (jf. skoleatlas 2017)
- Navne på havområder (f.eks. *Vesterhavet*, *Kattegat* og *Østersøen*), større indre farvande og større fjorde med primærnavne (f.eks. *Storebælt*, *Limfjorden* og *Smålandsfarvandet*, men ikke *Samsø Bælt*, *Randers Fjord* og *Køge Bugt*)
- Navne på større øer (over 10 km²), større søer (over 10 km²), større åer (over 100 km) og større bakker (over 140 meter over havets overflade) samt evt. i begrænset omfang andre særligt velkendte naturlokaliteter (f.eks. *Grenen* og *Møns Klint*)

- Navne på større skove (over 50 km²)
- Navne på større broer (over 1,5 km).

Vi har i det store og hele fulgt Stednavneudvalgets anbefalinger. Og vi har medtaget *Grenen* og *Møns Klint*, da de jo netop er velkendte naturlokaliteter.

FRA ABORREBJERG TIL ÅRØSUND

Stednavneudvalgets forslag til kriterier for hvilke stednavne der kan komme med i *Retskrivningsordbogen*, betyder helt konkret at stednavne som *Aborrebjerg* (der er det højeste punkt på Møn), *Albertslund* og *Allerød* bliver opslagsord i den kommende udgave af ordbogen. Til gengæld forsvinder *Yding* (der dog stadig er repræsenteret med *Yding Skovhøj*), *Ålbæk Bugt* og *Årøsund*. Vi er klar over at det er en beslutning der måske ikke er lige populær alle steder, men da det i sagens natur ikke er muligt at medtage alle danske stednavne, er Stednavneudvalgets forslag til kriterier et godt udgangspunkt for en vurdering

af hvilke stednavne der bør være i en ordbog som *Retskrivningsordbogen*.

UNESCOS VERDENSARVSLISTE

Redaktionen af *Retskrivningsordbogen* har i samråd med Fagrådet for retskrivning besluttet at Stednavneudvalgets liste suppleres med visse af de danske stednavne der optræder på **Unescos verdensarvsliste**. Det betyder at bl.a. *Stevns Klint*, *Christiansfeld* og *Jelling*, der ellers stod til at udgå af ordbogen, er kommet med. Også de fem arkæologiske ringborge der nævnes på listen (*Aggersborg*, *Fyrkat*, *Nonnebakken*, *Trelleborg* og *Borgring*), tages med.

For en god ordens skyld skal det nævnes at størstedelen af de danske stednavne der findes i den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen*, er gengangere. Ud af de i alt 220 stednavne der er i den kommende udgave (5. udg., 2024), er der således 153 der også er at finde i den nuværende udgave af *Retskrivningsordbogen* (4. udg., 2012). Resten af stednavnene er nye (og et enkelt er blevet ændret), mens 74 er blevet slettet. Dermed er det samlede antal danske stednavne i henholdsvis den nuværende og den kommende udgave af *Retskrivningsordbogen* stort set det samme.

■

Abdikation/abdicering

I forbindelse med at dronning Margrethe abdicerede, brugte nogle medier verbalsubstantivet *abdikation*, og andre *abdicering*. Hvilken af formerne er korrekt?

Abdikation er det eneste af de to verbalsubstantiver man finder i **Den Danske Ordbog (DDO)** om 'en regents (frivillige) afgivelse af regeringsmagten'. Ordet kommer fra latin *abdicatio* (DDO), og dette substantiv er beslægtet med verbet *abdicere*, der består af de to dele *ab* ('fra') og *dicere* ('sige'), dvs. 'frasige (sig tronen)' (*Politikens Etymologisk Ordbog*, 2000). Det er også kun *abdikation* man finder både i *Ordbog over det Danske Sprog (ODS)*, bd. 1, fra 1919 og i *Nudansk Ordbog* tilbage i første udgave fra 1953. Man kan nok godt derudfra konkludere at *abdikation* er den traditionelle form, som vi har haft længst tid i dansk. ODS oplyser da også at det ældste belæg er fra 1695.

Men *abdicering* er ikke ukorrekt. Denne variant findes i *Retskrivningsordbogen* og har været der siden 1955, og *abdicering* er også med i *Munksgaards Fremmedordbog* fra 1986. Med årstallene på disse ordbøger in mente kan altså heller ikke sige at *abdicering* er en ny variant. Det ældste eksempel på *abdicering* jeg har kunnet finde, er da også fra 1886, nemlig i *Politiken* 7.9.1886. Dengang kunne man læse om fyrst Alexander af Bulgariens angivelige "Abdicering". På samme side i den gamle avis var den samme begivenhed dog også omtalt med varianten "Abdikation", så allerede dengang fandtes de to former side om side.

Men hvilken af varianterne er så den hyppigste? Medieovervågnings- og analysevirksomheden Infomedia har ud fra søgninger i deres database oplyst at fra 1990, der er så langt tilbage som disse søgninger kan foretages, og 20 år frem bruges hverken *abdikation* eller *abdicering* ret meget, men den traditionelle form, *abdikation*, bruges lidt mere end *abdicering*. I 2010'erne stiger begge former i hyppighed, og visse år bruges *abdicering* faktisk mere end *abdikation*. Siden dronningens nytårstale den 31.12.2023 og 2 uger frem er brugen af begge former selvfølgelig eksploderet, men *abdikation* er i denne periode benyttet cirka 3 gange hyppigere end *abdicering*.

Der er ikke noget underligt i at vi har begge verbalsubstantivformer side om side. Aage Hansen bemærker i *Moderne Dansk* (bd. 2, 1967: 289) at latinske verber der ender på *-ere*, som *abdicerer* jo gør, almindeligvis får endelsen *-ion* når de gøres til et substantiv. Altså fx *abdikation*. Den fremmedsproglige endelse *-ion* har dog en dansk konkurrent, nemlig *-ing*, så *abdicere* er altså et oprindeligt latinsk verbum der har fået en dansk afledningsendelse på *i abdicering*.

Det er som nævnt almindeligt at nogle verbalsubstantiver har to konkurrerende former med endelserne *-ion* og *-ing*. Men nogle gange er det sådan at de to sameksisterende varianter har forskellige betydninger: Endelsen *-ing* bliver i så fald ofte udtryk for selve handlingen eller processen, mens *-ion* bliver resultatet af denne handling (Hansen 1967: 289). Et godt eksempel på dette er ordet *installering*, der beskriver en handling, som fx elektrikerens foretager. *Installation* kan derimod ses som resultatet af installeringen. Indtil videre

er der dog ikke noget der tyder på at denne betydningsforskel er på spil når det gælder varianterne *abdikation* og *abdicering*.

MR

REFERENCER

Hansen, Aage (1967). *Moderne Dansk, bd. 1-3. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København. Grafisk Forlag.*

Hvor kommer ordet *hysterisk* fra?

Hvor kommer ordet *hysterisk* fra?

Den Danske Ordbog opfører i dag følgende betydning af ordet *hysteri*: "(lettere) sindslidelse med symptomer som voldsomme følelsesudbrud og psykisk uligevægt eller stumhed, lammelse m.m."

Tilstanden hysteri beskrives første gang af den græske læge Hippokrates ca. 400 år f.Kr. Ordet er afledt af græsk *hysterikos* ('som hører til livmoderen'), hvilket afspejler den tids forklaring på tilstanden: at livmoderen rev sig løs og vandrede rundt i kroppen og forårsagede voldsomme symptomer hos den lidende (Rosenberg 2017).

Hysteri deler altså etymologi med ord som *hysterektomi* (fjernelse af livmoderen) og *hysteroskopi* (kikkertundersøgelse af livmoderen).

Med tiden forsvandt forståelsen af hysteri som en sygdom der var forårsaget af en løsreven livmoder, men lidelsens forbindelse til kvindekønnet holdt ved. I slutningen af 1800-tallet kategoriserede Sigmund Freud hysteri som en neurotisk tilstand som skyldtes "mangelfuld fortrængning af konflikter mellem seksuelle ønsker og indre forbud" (Rosenberg 2017). Lidelsen var karakteriseret ved lammelse, blindhed, påfaldende kropspositioner og den såkaldte 'belle indifferente': "... en påfaldende ligegyldighed over for sine invaliderende symptomer" (Rosenberg 2017). Diagnosen blev primært tilskrevet kvinder.

I dag bruges adjektivet *hysterisk* yderst sjældent i beskrivelsen af psykiske lidelser. Hysteri blev afskaffet som selvstændig diagnose i 1950'erne (Systime 2024), og det som ordet

» tidligere har dækket over, kategoriseres i dag under 'dissociative lidelser' (Rosenberg 2017). En dissociativ lidelse beskrives som "en tilstand, hvor der ikke er sammenkobling mellem umiddelbare sanseoplevelser, beherskelse af bevægelse, erindring eller identitetsoplevelse og bevidstheden" (sundhed.dk).

Ordets historiske forbindelse til kvindekønnet har også indenfor det seneste årti ført til debatter om hvorvidt ordet stadig har en kønnet slagside (Odgaard 2016; Rathje 2019). En søgning i landsdækkende aviser i Dansk Sprognævns korpus viser dog at *hysterisk* i dag kan bruges i et væld af betydninger, både om mænd, kvinder og børn, og at ordet også ofte bruges som en forstærker til adjektiver, som i eksemplet "Man klukker med og er ikke for fin til at finde opkastscener hysterisk morsomme" (Mahmoud 2023). Denne brug er beslægtet med en hyppig brug af adjektivet *hysterical* i engelsk, som *Oxford English Dictionary* (OED) opfører med definitionen "extremely funny, hilarious".

JNM

REFERENCER

- Mahmoud, A.A. (10. marts 2023). Vært på oscar-dækning: Disse tre film bør du se inden showet. *Kristeligt Dagblad*. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/vaert-paa-oscardaekning-disse-tre-film-boer-du-se-inden-showet>.
- Nielsen, R.E. (16. juni 2021). Personlighedsforstyrrelser. <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/psyke/sygdomme/oevrige-sygdomme/personlighedsforstyrrelser/>.
- Odgaard, A.V. (22. juli 2016). Hysteriske kvindemenneske. *Weekendavisen*. <https://www.weekendavisen.dk/2016-29/boeger/hysteriske-kvindemenneske>.
- Patienthåndbogen (25. januar 2024). *Dissociative lidelser*. <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/psyke/sygdomme/oevrige-sygdomme/dissociative-lidelser/>.
- Rathje, M. (20. december 2019). Sprogforsker: Der er noget komisk og feminint over en mand, der vimser. *Politiken*. <https://politiken.dk/kultur/art7576850/Der-er-noget-komisk-og-feminint-over-en-mand-der-vimser>.
- Rosenberg, N. (8. juni 2017). hysteri. *Lex.dk*: <https://den-storedanske.lex.dk/hysteri>.
- Systeme (2024). Hysteri er ikke hysterisk. <https://psykveje.systeme.dk/?id=4878#c10679>.

Skærpet strafzone eller skærpet straf-zone?

?

Vi er i tvivl om hvorvidt man skal skrive *skærpet strafzone* eller *skærpet straf-zone*. Vores analyse er umiddelbart at en *skærpet straf-zone* er en zone med skærpet straf, hvilket jo er sådan udtrykket skal forstås, mens en *skærpet strafzone* er en strafzone der er blevet skærpet, hvilket dårligt giver mening. Det tyder jo på at vi skal bruge en bindestreg, men vi er usikre.

!

Vi vil anbefale *skærpet strafzone*, altså uden bindestreg. Rent logisk er *skærpet* selvfølgelig kun knyttet til *straf*: (skærpet straf)(zone), dvs. 'zone hvor man får en skærpet straf'. Det peger i udgangspunktet på at man burde bruge bindestreg.

Imidlertid fungerer sproget ikke altid logisk, og vi har i *Retskrivningsordbogen* eksempler på gruppesammensætninger der skrives uden bindestreg, selvom den underliggende analyse tilsiger at der burde være en. Det gælder især ældre sammensætninger som *hvid slavehandel* (der jo egentlig burde være *hvid slave-handel*, altså handel med hvide slaver) og *rådgivende ingeniørfirma* (der tilsvarende burde være *rådgivende ingeniør-firma*, altså et firma med rådgivende ingeniører). Et nyere eksempel er *DR's klassiske musikkanal* (der tilsvarende burde være *DR's klassisk musik-kanal*, altså en kanal der spiller klassisk musik).

Disse stavemåder uden bindestreg er veletablerede og bliver ikke misforstået i almensproget. Det samme gælder *skærpet strafzone*, der er veletableret i almensproget. En søgning i Infomedias pressens samlede mediearkiv, alle år, viser således at *skærpet strafzone* bruges i 2415 tilfælde,

Foto: <https://politi.dk/aktuelt/presse/pressefotos>

mens *skærpet straf-zone* kun bruges i 7 tilfælde. Da der næppe er tvivl om at *skærpet strafzone* i almensproget bliver forstået som en zone med skærpet straf, er det den stavemåde vi anbefaler.

MHA

»

»

Grooming

?

Når jeg slår op i *Den Danske Ordbog*, kan jeg se at verbet *groom* har to betydninger. Den første er 'give forskønnende behandling i form af fx hudpleje og hårfjerning'. Den anden er 'opdyrke et tillidsforhold til en mindreårig med henblik på at forgribe sig seksuelt på vedkommende – om pædofili'. Jeg kender godt begge betydninger, men nu er jeg stødt på *grooming* i en ny betydning der handler om at hverve børn eller unge på sociale medier til ekstremisme. Er det en betydning I kender?

!

Verbet *groom* i betydningen 'skabe et nært forhold til et mindreårigt barn med det formål senere at begå seksuelle overgreb mod det' er første gang registreret i dansk i 2006 (*Nye ord i dansk 1955 til i dag*). En søgning i Infomedia, pressens samlede mediearkiv, i de seneste 12 måneder på ordet *grooming* giver 925 eksempler (hvoraf en del kan være identiske), og en hurtig gennemgang af de første 50 eksempler viser at ordet som oftest bruges i den nævnte betydning (og dertil kommer den betydning du også nævner om plejning af hår, skæg e.l.), jf. dette citat fra Tro & Mission 29.9.2023:

”Grooming” er blevet et kendt begreb de senere år på de sociale medier. Ordet oversat fra engelsk betyder at passe, pleje eller forme. Når det handler om seksuelle krænkelse, betegner grooming den proces, hvor en voksen ”lokker” et barn eller en ung til sex. Det kan ske online, hvor den voksne ofte lyver om sin alder og langsomt begyn-

der at opbygge et tillidsforhold til den unge, som kan blive overtalt til at sende nøgenbillede eller opfordre[t] til anden grænseoverskridende adfærd.”

Gennemgangen viser dog også at *grooming* undertiden bruges om ikke-seksuelle forhold. Det viser dette citat fra Politiken 27.9.2023:

”For nylig kunne man her i Politiken læse et interview med Jakob Ellemann-Jensen, Mette Frederiksen og Lars Løkke, som vil fortsætte den ’samtale’ om en ’værdig’ død, som statsministeren startede på folkemødet. Der er ligefrem tale om en ’politisk bevægelse’, må vi forstå, og det skal jeg da lige love for, at der er. Trioen vil derfor nedsætte et udvalg med sognepræst Kathrine Lilleør i spidsen, som skal facilitere denne såkaldte ’samtale’. Som menneske med et omfattende fysisk handicap får det [det] til at løbe mig koldt ned ad ryggen, ved tanke om denne ’politiske bevægelse’. For det handler nemlig om handikappolitik. Når jeg sætter ’samtale’ i citationstegn, er det, fordi jeg ikke mener, at der er tale om en samtale, men derimod indoktrinering, eller måske lidt mildere formuleret, grooming.”

En søgning på Google viser at man i dag også bruger ordet *grooming* i forbindelse med ekstremistiske bevægelser, bl.a. i dette citat fra Stender Petersen og Alberg Peters (2020: 13):

”Grooming er blevet et centralt begreb i

ekstremisme- og forebyggelseslitteraturen, fordi det meget præcist beskriver, hvordan hvervning og rekruttering til ekstremistiske miljøer foregår. Med grooming henvises der til en bestemt indfangnings- eller hvervningsstrategi, som særligt forbindes med det at være online, og som dermed kan bruges til at karakterisere nogle af de processer, der foregår online. Begrebet grooming kendes fra forskningen i seksuelle krænkelser, hvor det beskriver den proces der foregår, når en krænker, ofte uden direkte brug af fysisk vold eller trusler[,] overtaler, bearbejder, forfører og manipulerer en mindreårig til et seksuelt betonet forhold på den voksnes præmisser [...]. Gennem de seneste år har der været en voksende opmærksomhed på og bekymring for ekstremistiske gruppers og individers brug af sociale medier og platforme, hvor mange unge færdes, til at rekruttere på en lignende måde, som man kender fra personer, der misbruger børn seksuelt. Grooming er således blevet et begreb, der også anvendes i ekstremismeforskningen til at beskrive de processer, hvormed børn og unge indvilliger i at deltage i politisk ekstremistiske aktiviteter online som for eksempel deling af propagandavideoer eller spredning af hadretorik på sociale medier.”

Denne brug fremgår også af lex.dk, hvor man bl.a. kan læse at ”grooming betegner en proces, der typisk foregår over internettet, hvor et barn eller en ung overtales af en voksen til at udføre

nogle bestemte handlinger ofte af seksuel karakter. Begrebet anvendes også om situationer, hvor personer eller grupper forsøger at hverve et barn eller en ung til en ekstremistisk gruppe eller netværk”.

Det skal dog understreges at *grooming* i dag stadig først og fremmest bruges om at skabe et tillidsforhold til børn og unge for at begå seksuelle overgreb, men at den nyere brug der handler om politisk hvervning, altså også eksisterer.

MHA

REFERENCER

Christensen, Ditte Guldbrand: *Det er unægtelig billigere at tilbyde os en 'værdig død' end et værdigt liv.* Debatindlæg. Politiken 29.9.2023.

Peters, Rikke: *grooming.* [https://denstoredanske.lex.dk/grooming.](https://denstoredanske.lex.dk/grooming)

Petersen, Kit Stender og Rikke Louise Alberg Peters (2020): *Kortlægning af viden om forebyggelse af ekstremisme online blandt børn og unge.* Nationalt Center for Forebyggelse af Ekstremisme.

Ravnborg, Karin Borup: *Overgreb kan starte på mange måder.* Tro & Mission 29.9.2023.

»

Udtalen af *steak*

?

Jeg har hørt mange udtale ordet *steak* med en lang *i*-lyd, "stiik", men er det ikke forkert? Den korrekte engelske udtale er vel "stæjk", så hvordan er den anden udtale blevet så udbredt?

!

I Danmark har vi ikke en myndighed der bestemmer over ordenes udtale. Dansk Sprognævn normerer dansk retskrivning, men altså ikke ordenes udtale. For langt størstedelen af ordforrådet findes der en udtale som er hyppigst og bredt accepteret blandt sprogbrugerne, men der findes også ord hvor udtalen kan variere, og hvor der altså ikke er fuldstændig enighed blandt sprogbrugerne. *Steak* er et eksempel på et ord der deler vandene ift. udtalen.

Steak er et engelsk indlån som ifølge Sprognævnets optegnelser er kendt i dansk fra omkring 1980. Oprindeligt kommer ordet fra oldnordisk *steik*, og det er det samme ord der senere har udviklet sig til *steg* i dansk og *stek* i svensk (*Oxford English Dictionary*).

I *Den Danske Ordbog* står *steak* opført med to udtaler: "stiik" [sti:k] og "stæjk" [stæk]. I Sprognævnets nyordsordbog beskrives udtalen som "med tilnærmet engelsk udtale eller ofte med langt i, som i 'et i stile" (*Nye ord i dansk 1955 til i dag*). I *Nudansk Ordbog* finder man dog kun udtalevarianten "stæjk" – som altså minder mest om den engelske udtale.

I en afstemning om ords udtale på tv2.dk fra 2017 tilkendegiver 62 % af respondenterne at de udtaler ordet "stæjk", mens 35 % tilkendegiver at de udtaler ordet "stiik" (afstemningen, som stadig er åben, har i skrivende stund 43.653 respondenter). Ifølge denne afstemning udtales *steak* altså af flertallet med den engelske udtale "stæjk", men mere end en tredjedel foretrækker den anden variant.

I 1993 blev fænomenet beskrevet i Danmarks Radios "Sprogbrevet", som var et blad der indeholdt sproglige iagttagelser gjort af sprogforskere Erik Hansen og Jørn Lund. Erik Hansen skrev følgende om udtalen:

"Det er jo rigtigt at den engelske bogstavkombination *ea* i de fleste tilfælde udtales som et langt *i* (*beat*, *hear*, *tea* osv.), men der er visse undtagelser. Den vigtigste brøler på dansk er alt med *steak*. Ordet udtales *stæjk* på engelsk og på ordentligt dansk."

I 1998 blev Sprognævnet spurgt om udtalen af *steak*, og dengang svarede vi følgende:

"Også udtalen af "steak" med et langt "i" i stedet for med "æj" er overordentligt ud-

bredt. Den skyldes formentlig erkendelse af at "ea" i en række engelske ord udtales som "i" (fx "clean" og "dear"), og manglende viden om at ikke ethvert "ea" i engelsk udtales på denne måde."

"Stiik"-udtalens udbredelse skyldes altså formentlig en misforståelse blandt flere danske sprogbrugere af at vokalkombinationen "ea" altid udtales med en lang *i*-lyd i engelsk.

På den måde minder udtalen af *steak* om andre udenlandske indlån hvor udtalen i dansk sandsynligvis er påvirket af danske sprogbrugeres misforståelse af hvordan ordet skal udtales på originalsproget. Mange udtaler fx *entrecote* "ang-treco" [aŋtsø'kʰo] (udtaleordbog.dk), formentlig pga. en idé om at den franske *te*-endelse er stum. *Entrecote* udtales dog "angtrecåt" [ˈantɹə.kouʔ] på fransk.

Men er udtalerne "stiik" og "entrecø" så forkerte? Det kan man ikke nødvendigvis konkludere. Det sker hyppigt at indlån fra andre sprog ændrer udtale i dansk, tænk blot på fx *weekend*, som mange udtaler "viigænt" [ˈvi:kɛŋt] (udtaleordbog.dk), selvom det på engelsk udtales med en *w*-lyd. Både *w*- og *v*-udtalen findes i *Den Danske Ordbog*, men "viigænt" er formentlig den hyppigste udtale i dag (Rathje 2019).

Altså er der ikke noget principielt i vejen for at sige "stiik" eller "entrecø", men hvis man gerne vil efterligne udtalen på ordenes originalsprog, så må man holde sig til "stæjk" og "angtrecåt".

JNM

REFERENCER

- Nye ord i dansk 1955 til i dag. steak*. Hentet fra <https://dsn.dk/ordbog/noid/steak/>.
- Den Danske Ordbog*. (u.d.). *steak*. Hentet 19. februar 2024 fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=steak>.
- Hansen, E. (april 1993). Udtale. *Sprogbrevet DR*. Hentet fra https://sproget.dk/raad-og-regler/artikler-mv/sprogbrevet-dr/sprogbrevetdr-nr-82/udtale/?exact_terms=steak&inexact_terms=.
- Oxford English Dictionary*. (u.d.). *steak*. Oxford University Press. Hentet fra https://www.oed.com/dictionary/steak_n?tab=etymology&tl=true#20954631.
- Politiken. (2005). *Politikens Nudansk Ordbog med etymologi*. JP/Politikens Forlaghus A/S.
- Rasmussen, C. S. (27. juli 2017). Udtaler du alle de her ord korrekt? *Tv2.dk*. Hentet fra <https://livsstil.tv2.dk/samliv/2017-07-27-udtaler-du-alle-de-her-ord-korrekt>.
- Rathje, M. (8. april 2019). Kun en enkelt af landets mange vejrværter på tv udtaler 'weekend' på engelsk. *Politiken*. Hentet fra <https://politiken.dk/kultur/art7127111/Kun-en-enkelt-af-landets-mange-vejr%C3%A6rter-p%C3%A5-tv-udtaler-%E2%80%99weekend%E2%80%99-p%C3%A5-engelsk>.

Dansk Sprognævn

- Ansvarshavende redaktør: Thomas Hestbæk Andersen
- Redaktion: Margrethe Heidemann Andersen, Kirsten Lindø Dolberg-Møller, Johanne Niclasen Mortensen og Michael Nguyen
- ISSN: 2446-3124
- Forsidefoto: Kirsten Lindø Dolberg-Møller
- Layout: Pernille Kleinert
- DtP: René Malchow

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

ASH	Anna Sofie Hartling
ESJ	Eva Skafte Jensen
JNM	Johanne Niclasen Mortensen
JS	Jørgen Schack
KLD	Kirsten Lindø Dolberg-Møller
MHA	Margrethe Heidemann Andersen
MR	Marianne Rathje
MN	Michael Nguyen
ORJ	Oliver Rix Johannsen
PJH	Peter Juel Henriksen
THA	Thomas Hestbæk Andersen
TW	Thomas Widmann
WIC	Winnie Collin

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Tidsskriftet udkommer i udgangspunktet 3 gange om året og er gratis. Du kan tilmelde dig ved at sende en mail til tilmeld@nfs.dsn.dk. Så får du besked hver gang tidsskriftet udkommer. Hvis du senere vil afmelde, sender du en mail til frameld@nfs.dsn.dk.

Følg også Dansk Sprognævn på nettet, på LinkedIn og på Facebook:

- Hjemmesiden: [dsn.dk](https://www.dsn.dk)
- LinkedIn: [Dansk Sprognævn](#)
- Facebook: [Dansk Sprognævn](#)

Dansk
Sprognævn
Adelgade 119 B
5400 Bogense